

Het land van boer Raphesu staat onder het onkruid wegens gebrek aan kapitaal.

Landhervorming Zuid-Afrika mislukt

De zwarte boer moet de markt op

Veel landbouwgrond in Zuid-Afrika is overwoekerd door onkruid. De eigenaren, vaak nieuwe zwarte boeren, krijgen hun land niet productief. Oorzaken: gebrek aan geld en kennis. 'Zwarte boeren moeten commercieel gaan denken.'

TEKST ELLES VAN GELDER BEELD BRAM LAMMERS EN ELLES VAN GELDER

De kippenren van Mambolo Raphesu is leeg. In de schuur staan twee tractoren die al tijden niet meer werken. Hij wijst naar zijn veertig koeien die in weelderig gras staan te herkauwen. 'Dat is alles wat ik heb. En ik moet telkens meer van mijn vee verkopen om het loon van mijn knechten te kunnen betalen. Dat doet pijn.'

Raphesu is enkele jaren geleden boer geworden. Zuid-Afrika heeft 86 miljoen hectare landbouwgrond waarop vroeger, tijdens de apartheid, vooral blanken boerden. Veel zwarte landeigenaren raakten hun land toen kwijt en vervielen tot knecht van de blanke baas. Bij het aan de macht komen van het ANC in 1994 was 87 procent van de landbouwgrond nog in handen van een kleine blanke minderheid.

De overheid probeert dat recht te trekken. Via landhervorming komt land weer terug in zwarte handen. Toen Nelson Mandela president werd in 1994, stelde de regering zich ten doel om in twintig jaar tijd 30 procent van de landbouwgrond in zwart bezit te krijgen. Die deadline is al over vier jaar, en zal niet gehaald worden. De overheid zegt onvoldoende geld te hebben om land op te kopen van blanke commerciële boeren, en om deze grond vervolgens aan de zwarte ondernemers aan te kunnen bieden.

Maar er is nog iets anders aan de hand. Van de grond die al wel in zwarte handen is, is slechts 10 procent productief. 90 procent van de zwarte boeren 'faalt', maakte de Zuid-Afrikaanse minister van Plattelandsontwikkeling en Grondzaken,

Zanele Letaoana schoffelt tussen haar zelf gekweekte kolen op het trainingsinstituut voor boeren, de Buhle Farmers' Academy.

Gugile Nkwinti, onlangs bekend. De boeren verbouwen dan misschien wel iets voor hun eigen maag, maar brengen niets naar de markt.

De 57-jarige Raphesu, die 450 hectare grond pacht van de overheid met als doel om het te kopen, erkent dat hij het niet kan bolwerken. Hij heeft vier kinderen en woont dicht

De velden die het wel goed doen, zijn vooral van blanken

bij de plaats Vereeniging, een uur ten zuiden van Johannesburg. Veldbloemen en onkruid staan nu waar ooit gewassen groeiden. 'Ik kon dit niet rendabel houden. Ik had geen machines om de grond te bewerken of geld om zaden en mest te kopen.' Raphuse verhuurt een deel van zijn ongebruikte land aan blanke boeren, om er zo toch wat aan te verdienen.

Daar ligt het grootste probleem, zeggen boerenverbonden, landbouwdeskundigen en de beginnende boeren zelf: het gebrek aan kapitaal. De 'nieuwe boeren', zoals ze worden genoemd, hebben land maar geen geld om de grond klaar te maken voor bewerking of voor vee, kippen, zaden, kunstmest, tractoren, ploegen en arbeidskrachten.

De fondsen die de overheid beschikbaar heeft gesteld, zijn vaak ontoereikend, de procedures lang en ingewikkeld. Een lening bij de bank om hun bedrijf een kapitaalinjectie te geven, is voor velen ook geen optie wegens problemen met kredietwaardigheid en hoge rentepercentages. En dus zie je door heel Zuid-Afrika enorme lappen grond braak liggen. De velden die het wel goed doen, zijn bijna altijd van blanken.

De markt op

Dit is anders in de provincie Mpumalanga. Rijen kool, spinazie en bieten vormen rechte rijen in de vruchtbare aarde. Ten noordoosten van Johannesburg laten zwarte boeren zien dat ze het land wél kunnen bewerken. Jonge vrouwen en oude mannen schoffelen in de grond. Zie je die grote kool daar, zegt de 20-jarige Zanele Letaoana. 'Zelf gekweekt van zaadje naar groente.'

De grond is niet van haarzelf maar van een trainingsinstituut voor boeren, de Buhle Farmers' Academy. Hier krijgen zwarte boeren praktijkles. Ze leren hoe ze groenten moeten kweken, een tractor besturen, zaaien, oogsten, hoe ze legkippen en veekuijks grootbrengen, hoe ze een boerenbedrijf

Nederlandse steun

Nederland besloot twee jaar geleden extra ontwikkelingsgeld in de agrarische sector van dertewereldlanden te steken. Ook nieuwe boeren in Zuid-Afrika zien daar iets van terug. De Food Health Hope foundation, waar de Buhle boerenschool voor praktijkonderwijs onder valt, draait voor 90 procent op donorgeld en verdient de rest met de verkoop van eigen productie. De school krijgt sinds vorig jaar steun vanuit Nederland. Het geld wordt gestoken in de verbetering van capaciteiten van de docenten en in inkomensgenererende projecten, zodat Buhle minder op donoren hoeft te steunen. In de provincie West-Kaap wordt met Nederlandse steun een soortgelijk project opgezet. Daarnaast gaat er geld naar de kwaliteitsverbetering van de productie van 120 boeren in de West-Kaap, die zich bezighouden met rooibosteelt.

De overheid is begonnen met het koppelen van nieuwe zwarte boeren aan ervaren blanke boeren. Kobus Theron (rechts) staat boer Yule Allie bij met advies.

moeten managen en, uiteindelijk, hoe ze hun waar naar de markt krijgen.

De school bestaat al sinds 2000 en is geen initiatief van de overheid maar van de Food Health Hope-stichting, van landbouwzadenbedrijf Monsanto. Ze draait vooral op donorgeld. Hoofd training Jabu Dlisi loopt over het veld. 'Kijk daar, boerenkool', wijst hij lachend. 'Dat vinden ze in Nederland toch zo lekker?' Ook hij noemt geld als dé oorzaak van het falen van de zwarte boeren. Maar ook de praktijkkennis van de nieuwe generatie boeren schiet volgens hem tekort. 'De scholingsactiviteiten van de overheid zijn vaak erg theoretisch.'

'Traditioneel werkt de zwarte boer alleen om zijn eigen familie te voeden. Dat moet veranderen'

Naast kapitaal en kennis is volgens hem een mentaliteitsverandering nodig bij de nieuwe agrariërs. 'Traditioneel boeren zwarte Zuid-Afrikanen alleen om hun eigen familie te voeden', zegt Dlisi. 'Ze gaan er niet de markt mee op. Dat moet veranderen. De zwarte boeren moeten commercieel gaan denken.'

Zo'n 90 procent van de boeren op de school heeft al grond, terwijl de rest op een wachtlijst staat. De leeftijd is divers. Er zijn jonge mensen die boeren zien als een begin van hun carrière, en ouderen die hopen dat het hun pensioen kan aanvullen. En dan zijn er nog degenen die, in het midden van hun loopbaan, de stad willen ontvluchten.

De school heeft vorig jaar gekeken hoe het met ex-leerlin-

gen gaat. Van de ruim 1200 afgestudeerden is 83 procent boer en haalt daar een inkomen uit. Degenen die het niet red- den, noemen wederom de toegang tot geld als voornaamste probleem.

Elke dag bellen

De overheid erkent het falen van de landhervormingen. Het ministerie van Plattelandsontwikkeling zegt zelf dat er te veel nadruk is gelegd op aantallen hectaren en niet op hoe deze ontwikkeld moesten worden. De minister heeft verklaard niet meer land te willen uitgeven, maar eerst te willen zorgen dat de al bestaande bedrijven levensvatbaar worden.

Daarvoor zou er meer financiële ondersteuning moeten komen. In ieder geval 25,4 miljoen euro voor tweehonderd boerderijen die in de problemen zitten, en geld voor boeren die hun leningen niet af kunnen betalen. Een ander idee van de overheid is om beginnende boeren te koppelen aan een commerciële gepensioneerde of actieve boer.

Dat gebeurt nu al op kleine schaal. Boer Yule Allie is één van de boeren die al begeleiding krijgen. Zijn land ligt tussen percelen waarop naambordjes hangen als Van der Merwe en Pienaar. Veel contact met zijn blanke burens heeft hij niet. Maar de oude gepensioneerde blanke boer Kobus Theron belt hij bijna iedere dag.

Ze zijn aan elkaar gekoppeld door de organisatie voor melkveehouders, de MPO. Met steun van de overheid heeft de MPO de afgelopen vier jaar 25 boerenbedrijven geholpen. Makkelijk was dat niet altijd. 'Door het verleden tussen blank en zwart in Zuid-Afrika is het soms moeilijk om vertrouwen te kweken', vertelt Nico Schutte van MPO.

Maar tussen boer Theron en boer Allie gaat dat goed. De 67-jarige Theron hobbelt in zijn rode Honda door het stof van

Praktijkles op de Buhle Farmers' Academy.

de onverharde weg naar de boerderij van de 65-jarige Allie. Voordat hij het land in 1994 kocht, was Allie timmerman. Jaren worstelde hij om zijn boerenbedrijf van de grond te krijgen. Maar met behulp van Theron ziet hij eindelijk licht aan het einde van de tunnel.

Theron loopt met zijn thermoskan koffie de melkschuur in en praat met Allie in het Afrikaans. 'Het is een lange weg', zegt de nieuwe boer terwijl hij zijn melkmachine spoelt. 'Zonder geld kun je ook geen geld maken', zucht hij. Maar toch denkt hij nu, na vele jaren zwoegen, dat hij over een half jaar voor het eerst een kleine winst kan draaien. De adviezen van Theron hebben hem erg geholpen.

De blanke boer hielp zijn zwarte collega niet alleen met het krijgen van een kleine lening, maar ook met een gift van de overheid voor een melkmachine. En hij hielp hem bij zijn bedrijfsplanning. Bijvoorbeeld door eraan te denken dat er gezaaid moet worden voor vee, zodat ze ook tijdens de winter eten hebben. Allie heeft maar vijftien melkkoeien. Hij heeft er vijftig nodig om winst te maken. Maar, wijst hij opgetogen: zijn koeien zijn drachtig.

Schutte van de MPO hoopt dat de overheid bij zijn organisatie aanklopt om het mentorprogramma uit te breiden. 'Wij hebben er al veel van geleerd. Het meeste succes hebben we met individuele boeren. Mensen die in een groep land kopen of pachten, falen vaak: dan wordt het onduidelijk wie er leiding moet geven.'

Twee van de 25 bedrijven die de MPO begeleidde, zijn nu commercieel. Zestien zijn nog niet commercieel, maar

Boer Yule Allie (met kleinzoon) zal binnenkort voor het eerst winst maken; met dank aan de adviezen van zijn mentor Kobus Theron.

groeien. Zeven hebben het niet gehaald.

Schutte vindt ook dat de overheid beter moet selecteren aan de poort om te bepalen wie land krijgt en wie niet. 'Er moet een heel degelijk bedrijfsplan liggen. Als je dan een juiste kandidaat hebt, is een mentor een goede bijdrage aan het succes.' Theo de Jager van boerenorganisatie AGRI SA beaamt dit. Hij meent dat veel van de boeren die nu land hebben, het niet eens willen bewerken maar vooral als status-object zien.

De straat op

De plannen van het ministerie om de landhervorming te redden, zijn nog niet uitgekristalliseerd. Waarschijnlijk presenteert het de uiteindelijke voorstellen eind april in het parlement. Erg veel vertrouwen hebben de boeren er niet in. 'Er is al zoveel beloofd', zegt Allie hoofdschuddend. 'Maar het moet nu gaan werken.' Hij kijkt naar zijn kleinkinderen die achter de koeien aanrennen. 'Ik wil een goede erfenis voor hen achterlaten.'

Allie is ook bang voor het plan van de overheid om onproductief boerenland weer af te nemen van de zwarte boeren. 'Hoe kunnen ze dat doen als ze ons geen eerlijke kans geven?' Zijn collega Raphuse, tevens provinciaal leider van de National African Farmers Union, een vakbond van tienduizend zwarte boeren, is strijdlustig. 'Als de overheid ons nu niet helpt, gaan we de straat op. Dan wordt het revolutie. De zwarte man heeft gevochten voor verandering in Zuid-Afrika. Daar willen we wel wat van terug zien.' ■

Landhervorming: Zimbabwe achterna?

Na de apartheid werd in Zuid-Afrika een complex pakket aan landhervormingen opgesteld. Gedupeerden die door het apartheidsregime van hun land af waren gezet, kunnen het terugkrijgen of financiële compensatie krijgen. Van de 5,9 miljoen hectare die tot nu toe is verdeeld, ging het bij 2,4 miljoen hectare om dit soort claims. Meer dan 300.000 gezinnen hebben daarvan geprofiteerd. Daarnaast is er een landhervorming gaande, waarbij zwarte Zuid-Afrikanen landbouwgrond kunnen kopen van de

overheid. De overheid koopt die grond van blanke boeren, die het samen eens moeten worden over de prijs. Maar volgens de overheid drijft dit systeem de prijs op en is er liefst 7,2 miljard euro nodig om 30 procent van de grond in zwarte handen te krijgen. Dat geld heeft de overheid niet. De grote boerenorganisatie AGRI SA vreest nu onteigening van land onder de marktwaarde. Eind april worden de nieuwe plannen van de regering bekend. Daar wordt met enig wantrouwen naar gekeken: sommige boeren zijn bang voor 'Zim-

babwaanse praktijken', waar blanke boeren, vaak met geweld, onteigend werden zonder compensatie. De Zuid-Afrikaanse overheid zegt dat die angst ongegrond is. Maar de leider van de ANC-jeugdliga, Julius Malema, heeft de hervormingen in Zimbabwe geprezen en gezegd dat zijn land Zimbabwe's voorbeeld gaat volgen. Ten slotte gaan er geruchten over een mogelijk plafond aan het grondbezit en zouden buitenlandse in de nieuwe plannen alleen nog in partnerschap met Zuid-Afrikanen grond mogen hebben.